

BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO
TRƯỜNG ĐẠI HỌC NAM CẦN THƠ



GIÁO TRÌNH
LỊCH SỬ KIẾN TRÚC PHƯƠNG ĐÔNG
VÀ VIỆT NAM

Ngành: Kiến trúc

NGUYỄN THỊ KIM DUNG

Thạc sĩ



Cần Thơ, tháng 7 năm 2024
Lưu hành nội bộ

BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO
TRƯỜNG ĐẠI HỌC NAM CẦN THƠ



GIÁO TRÌNH
LỊCH SỬ KIẾN TRÚC PHƯƠNG ĐÔNG
VÀ VIỆT NAM

Ngành: Kiến trúc

NGUYỄN THỊ KIM DUNG

Thạc sĩ

Cần Thơ, tháng 7 năm 2024
Lưu hành nội bộ

LỜI NÓI ĐẦU

Nếu như nói đến các quốc gia cổ đại phương Tây, chúng ta sẽ nghĩ ngay đến La Mã, Hy Lạp...thì nhắc đến phương Đông, ai cũng biết đó là những nền văn minh như Trung Quốc, Ấn Độ, Nhật Bản, Ai Cập hay Lưỡng Hà (khu vực Iran - Iraq) ngày nay. Đây là những nền văn minh được hình thành lâu đời, trong khoảng niên đại từ cuối thiên niên kỷ IV đến đầu thiên niên kỷ III trước Công nguyên.

Kiến trúc Phương Đông là những công trình kiến trúc thuộc nhiều quốc gia như Ai cập, Ấn Độ, Trung Quốc... có mối quan hệ mật thiết với nhau về ngôn ngữ, lịch sử và văn hóa, hình thành nên nền văn minh châu thổ, những công trình kiến trúc phương đông thường là đền đài, lăng tẩm, ngôi chùa nơi thể hiện sức ảnh hưởng của văn hóa, tôn giáo trong đời sống người dân.

Kiến trúc phương đông xuất hiện vào khoảng 8000 năm TCN được xem là cái nôi của kiến trúc nhân loại.

Các công trình kiến trúc cổ đại phương Đông được xây dựng chủ yếu trong thời gian này là các đền đài tôn giáo. Vật liệu được tạo nên là gạch và bùn dạng lồi (gạch lồi được làm từ đất sét tại vùng Lưỡng Hà, sau đó được nung hoặc phơi khô).

Giáo trình Lịch sử kiến trúc Phương Đông và Việt Nam được biên soạn với mong muốn giới thiệu đến các đọc giả là sinh viên, học viên cao học lịch sử kiến trúc các công trình cổ của các nước Phương Đông và Việt Nam.

Cung cấp cho sinh viên những kiến thức về quá trình hình thành và phát triển của các nền kiến trúc phương Đông & Việt Nam gồm: Bối cảnh tự nhiên – xã hội, phân kỳ lịch sử kiến trúc, loại hình và các đặc điểm kiến trúc tiêu biểu. Nhận biết và kiến giải được các loại hình và đặc điểm của các nền kiến trúc Phương Đông & Việt Nam, nâng cao khả năng suy luận logic và trình bày trước đám đông.

Nhận thức được các loại hình kiến trúc phương Đông và Việt Nam trong thực tế hiện nay. Ý thức được vai trò với cả hai phạm vi lý luận và thực hành thiết kế kiến trúc giúp sinh viên có khả năng tự học, tự tìm kiếm tài liệu để tự nâng cao thêm kiến thức

Giáo trình Lịch sử kiến trúc Phương Đông và Việt Nam giúp sinh viên có kỹ năng phân tích đánh giá lý luận kiến trúc trong bối cảnh phát triển xã hội với công tác sáng tác kiến trúc, bảo tồn tôn tạo di sản văn hóa kiến trúc, hiểu được vai trò, trách nhiệm của KTS, đánh giá được sự tác động của kiến trúc đô thị với sự phát triển văn hóa xã hội.

Sách gồm các chương sau:

Chương 1: Kiến trúc cổ Ấn Độ

Chương 2: Kiến trúc Indonesia

Chương 3: Kiến trúc cổ Campuchia

Chương 4: Kiến trúc cổ Trung Quốc

Chương 5: Kiến trúc cổ Nhật Bản

Chương 6: Kiến trúc Việt Nam

Tôi xin cảm ơn các bạn đồng nghiệp đã đóng góp những ý kiến quý báu trong quá trình hoàn thành giáo trình này.

Chủ biên
Nguyễn Thị Kim Dung

MỤC LỤC

LỜI NÓI ĐẦU.....	i
MỤC LỤC.....	ii
DANH MỤC BẢNG.....	iii
DANH MỤC HÌNH	iv
DANH MỤC CÁC TỪ NGỮ VIẾT TẮT	v
<i>Chương 1: KIẾN TRÚC CỔ ẤN ĐỘ</i>	1
1.1 VỊ TRÍ ĐỊA LÝ, ĐIỀU KIỆN TỰ NHIÊN VÀ XÃ HỘI	1
1.1.1 Vị trí địa lý.....	1
1.1.2 Điều kiện tự nhiên.....	2
1.1.3 Tôn giáo.....	4
1.1.4 Xã hội.....	5
1.2 CÁC LOẠI HÌNH KIẾN TRÚC TIÊU BIỂU.....	7
1.2.1 Kiến trúc Phật giáo Ấn Độ Stupa Chaiya Vihara.....	7
1.2.1.1 <i>Tòa Stupa Phù đồ</i>	8
1.2.1.2 <i>Chaiya chùa hang</i>	8
1.2.1.3 <i>Tịnh xá Vihara</i>	9
1.2.2 Kiến trúc Bà La Môn.....	10
1.2.2.1 <i>Kiến trúc Bà La Môn đục vào trong hang đá</i>	11
1.2.2.2 <i>Kiến trúc Bà La Môn đục chạm đá nguyên khối</i>	11
1.2.3 Kiến trúc Ấn độ giáo Đền hang Đền Ấn giáo phong cách miền Bắc Đền Ấn giáo phong cách miền Nam.....	12
1.2.4 Kiến trúc Hồi giáo.....	17
1.2.4.1 <i>Khái quát sơ lược lịch sử phát triển</i>	17
1.2.4.2 <i>Thánh đường</i>	17
1.2.4.3 <i>Lăng mộ</i>	22
Câu hỏi ôn tập.....	25
<i>Chương 2: KIẾN TRÚC JAVA - INDONESIA</i>	26
2.1 VỊ TRÍ ĐỊA LÝ, ĐIỀU KIỆN TỰ NHIÊN VÀ XÃ HỘI.....	26
2.2.1 Vị trí địa lý.....	26
2.2.2 Điều kiện tự nhiên.....	27
2.2.3 Tôn giáo.....	28
2.2.4 Xã hội.....	30
2.2 ĐẶC ĐIỂM KIẾN TRÚC INDONESIA	32
2.2.1 Kiến trúc nhà ở truyền thống.....	32
2.2.2 Kiến trúc tôn giáo Indonesia.....	34
2.2.3 Kiến trúc thuộc địa Indonesia.....	37
2.2.4 Kiến trúc hậu độc lập	38
2.2.5 Kiến trúc Cung điện	38
2.3 SƠ BỘ CÁC THỜI KỲ PHÁT TRIỂN.....	39
2.3.1 Kiến trúc miền Trung Java.....	39
2.3.2 Kiến trúc miền Đông Java.....	42
Câu hỏi ôn tập.....	46
<i>Chương 3: KIẾN TRÚC CỔ CAMPUCHIA</i>	47
3.1 VỊ TRÍ ĐỊA LÝ, ĐIỀU KIỆN TỰ NHIÊN VÀ XÃ HỘI	47
3.1.1 Vị trí địa lý.....	47
3.1.2 Điều kiện tự nhiên.....	48
3.1.3 Tôn giáo.....	50

3.1.4. Xã hội.....	52
3.2 CÁC ĐẶC ĐIỂM KIẾN TRÚC CAMPUCHIA.....	52
3.2.1 Nhà ở truyền thống Campuchia.....	53
3.2.2 Kiến trúc tôn giáo.....	54
3.2.3 Kiến trúc Campuchia thời thuộc địa.....	60
3.3.4 Kiến trúc Campuchia Mới.....	62
3.3 SƠ BỘ CÁC THỜI KỲ	63
3.3.1 Kiến trúc Campuchia thế kỷ VII – VIII.....	63
3.3.2 Kiến trúc Campuchia nửa cuối thế kỷ X – XII (thời kỳ cổ điển).....	64
3.3.3. Kiến trúc Campuchia cuối thế kỷ XII – XIII (thời kỳ suy tàn).....	66
Câu hỏi ôn tập.....	68
<i>Chương 4: KIẾN TRÚC CỔ TRUNG QUỐC.....</i>	<i>69</i>
4.1 VỊ TRÍ ĐỊA LÝ, ĐIỀU KIỆN TỰ NHIÊN VÀ XÃ HỘI	69
4.1.1 Vị trí địa lý.....	69
4.1.2 Điều kiện tự nhiên.....	72
4.1.3. Xã hội	73
4.2 CÁC ĐẶC ĐIỂM KIẾN TRÚC TRUNG QUỐC.....	74
4.2.1 Kiến trúc Trung Quốc là gì.....	74
4.2.2 Các loại hình kiến trúc tiêu biểu.....	76
4.2.2.1 Kiến trúc cung đình.....	76
4.2.2.2 Kiến trúc Phật giáo Trung Quốc.....	78
4.2.2.3 Kiến trúc tín ngưỡng.....	83
4.2.2.4 Kiến trúc nhà ở.....	86
4.2.3 Nghệ thuật vườn cảnh.....	88
Câu hỏi ôn tập.....	96
<i>Chương 5: KIẾN TRÚC CỔ NHẬT BẢN.....</i>	<i>97</i>
5.1 VỊ TRÍ ĐỊA LÝ, ĐIỀU KIỆN TỰ NHIÊN VÀ XÃ HỘI	97
5.1.1 Vị trí địa lý.....	97
5.1.2 Điều kiện tự nhiên.....	98
5.1.3 Xã hội.....	100
5.1.4 Tôn giáo.....	104
5.2 ĐẶC ĐIỂM KIẾN TRÚC NHẬT BẢN.....	103
5.2.1 Kiến trúc Nhật Bản là gì ?.....	103
5.2.2 Điểm đặc trưng kiến trúc Nhật Bản.....	106
5.3 QUA TRÌNH PHÁT TRIỂN QUA CÁC THỜI KỲ	113
5.3.1 Kiến trúc Nhật Bản từ thế kỷ IV – VI.....	113
5.3.2. Kiến trúc Nhật Bản từ thế kỷ IV – VII.....	114
5.3.3 Kiến trúc Nhật Bản từ thế kỷ VII đến thời kỳ Nara.....	115
5.3.4 Kiến trúc Nhật Bản từ thế kỷ IX đến XII.....	116
5.3.5 Kiến trúc Nhật Bản từ thế kỷ XIV đến XV.....	117
5.4 VƯỜN CẢNH NHẬT BẢN	120
5.4.1 Giới thiệu sơ lược về sân vườn Nhật Bản.....	120
5.4.2 Đặc điểm nổi bật về sân vườn Nhật Bản.....	120
5.4.3 Yếu tố quan trọng trong sân vườn Nhật Bản.....	121
5.4.4 Phân loại sân vườn Nhật Bản.....	123
Câu hỏi ôn tập.....	124
<i>Chương 6: KIẾN TRÚC VIỆT NAM.....</i>	<i>125</i>
6.1 VỊ TRÍ ĐỊA LÝ, ĐIỀU KIỆN TỰ NHIÊN VÀ XÃ HỘI	125
6.1.1 Vị trí địa lý.....	125

6.1.2 Điều kiện tự nhiên.....	126
6.1.3 Xã hội.....	128
6.2 ĐẶC ĐIỂM KIẾN TRÚC VIỆT NAM.....	135
6.2.1 Kiến trúc Cung đình.....	135
6.2.2 Kiến trúc Lăng tẩm.....	140
6.2.3 Kiến trúc Phật giáo: Chùa - Tháp	142
6.2.4 Kiến trúc nho giao, văn miếu, văn chỉ	147
6.2.5 Kiến trúc đền tháp Chămpa	149
6.2.6 Kiến trúc tín ngưỡng dân gian đình làng.....	151
Câu hỏi ôn tập.....	162
TÀI LIỆU THAM KHẢO	163

DANH MỤC BẢNG

Bảng 1.1 Kiến trúc Tòa Stupa (phù đồ), Chaitya (chùa hang), Vihara (tịnh xá).....	10
Bảng 2.1 Kiến trúc quần thể Xê Vu, Purô Pudua, Quần thể Lao Giông Giang.....	39
Bảng 3.1 Giai đoạn kiến trúc Campuchia.....	64
Bảng 4.1 Các loại hình kiến trúc của Trung Quốc.....	86
Bảng 6.1 Kiến trúc đình làng, tín ngưỡng.....	160

Danh sách hình

Tên hình	Trang
Hình 1.1 Vị trí Ấn Độ	12
Hình 1.2 Sông Hằng.....	12
Hình 1.3 Khí hậu Ấn Độ.....	14
Hình 1.4 Khu ổ chuột Dharavi ở Mumbai.....	19
Hình 1.5 Một gia đình tại khu ổ chuột ở Mumbai.....	19
Hình 1.6 Tòa Stupa.....	20
Hình 1.7 Chùa hang Chaitya.....	20
Hình 1.8 Tịnh xá Vihara.....	21
Hình 1.9 Kiến trúc Bà La Môn.....	22
Hình 1.10 Đền Kailasa.....	24
Hình 1.11 Tháp Muk Texvara.....	24
Hình 1.12 Tháp Lingaraja:.....	25
Hình 1.13 Tháp Kadamria Mahadervo.....	25
Hình 1.14 Tháp Mamalapuram:.....	26
Hình 1.15 Nhà thờ Hồi giáo Al-Haram ở Makkah.....	26
Hình 1.16 Nhà thờ Hồi giáo Al-Haram ở Makkah.....	27
Hình 1.17 Đại Thánh đường Hồi giáo Sheikh Zayed ở Abu Dhabi.....	27
Hình 1.18 Đại Thánh đường Hồi giáo Sheikh Zayed ở Abu Dhabi.....	28
Hình 1.19 Nhà thờ Hồi giáo Nasir-al-Mulk ở Shiraz, Iran.....	29
Hình 1.20 Thánh đường Hồi giáo Jama Masjid ở New Delhi, Ấn Độ.....	29
Hình 1.21 Lăng mộ Tal Maham.....	32
Hình 1.22 Lăng mộ Tal Maham.....	32
Hình 2.1 Ven biển Indonesia.....	34
Hình 2.2.Núi Indonesia.....	34
Hình 2.3 Tháp Chandi Kalaxan.....	38
Hình 2.4 Tháp Chandi Kalaxan.....	38
Hình 2.5 Quần thể Puro Pudua.....	39
Hình 2.6 Quần thể Lao Giông.....	39
Hình 2.7 Thành phố Malang.....	40
Hình 2.8 Thành phố Surabaya.....	40
Hình 2.9 Cầu Suramadu.....	41
Hình 2.10 Công viên bãi biển Kenjeran.....	41
Hình 2.11 Lâu đài Grahadi.....	42
Hình 2.12 Nhà thờ Hồi giáo Masjia AI Akbar.....	42
Hình 3.1 Địa hình Campuchia.....	47
Hình 3.2 Ngôi đền ở Phnom Pakheng:.....	50
Hình 3.3 Tà kheo Campuchia.....	52
Hình 3.4 Mặt bằng Ngôi đền Ang kor Wat:.....	52
Hình 3.5 Ngôi đền Ang kor Wat:.....	58
Hình 3.6 Ngôi đền Ang kor.....	58
Hình 4.1 Lãnh thổ CHND Trung Hoa.....	60

Hình 4.2	Lãnh thổ CHND Trung Hoa.....	60
Hình 4.3	Công trình kiến thời Tần , Hán.....	64
Hình 4.4	Tháp	88
Hình 4.5	Chuyết Chính Viên.....	70
Hình 4.6	Kiến trúc tại vườn Minh Viên.....	72
Hình 4.7	Kiến trúc độc đảo Di Hòa Viên.....	73
Hình 4.10	Sơn thủy hữu tình.....	74
Hình 4.11	Theo tự nhiên.....	75
Hình 4.12	Điện Thái Hòa.....	76
Hình 4.13	Thiên đàn Bắc Kinh.....	78
Hình 4.14	Thiên đàn Bắc Kinh.....	78
Hình 4.15	Thiên đàn Bắc Kinh.....	79
Hình 4.17	Nhà ở Tứ hợp viện.....	80
Hình 4.18	Kiến trúc nhà ở Thổ lâu.....	83
Hình 4.19	Nhà ở Diêu động.....	86
Hình 5.1	Địa hình Nhật Bản.....	88
Hình 5.2	Nhà gỗ.....	92
Hình 5.3	Tấm vách làm bằng giấy mờ, gỗ hoặc tre.....	92
Hình 5.4	Hành lang bao quanh bên ngoài nhà.....	94
Hình 5.5	Tokonoma là khu vực dùng để tiếp khách.....	94
Hình 5.6	Lâu đài Himeji.....	95
Hình 5.7	Lâu đài Okayama.....	95
Hình 5.8	Lâu đài Nagoya.....	96
Hình 5.9	Ngôi thần đường Xintô ở Izumô.....	98
Hình 5.10	Ngôi chùa Hôriuyi:.....	08
Hình 5.11	Tháp Hôriuyi.....	99
Hình 5.39	Nhà phật tổ Tôđaizi.....	99
Hình 5.12	Ngôi điện Xixindendược.....	99
Hình 5.13	Chùa Vàng.....	100
Hình 5.14	Sân vườn đá , sỏi.....	102
Hình 5.15	Sân vườn trà đạo.....	103
Hình 5.16	Sân vườn Tsukiyama.....	106
Hình 5.17	Nước trong tiểu cảnh sân vườn Nhật Bản.....	110
Hình 6.1	Bản đồ Việt Nam.....	112
Hình 6.2	Kiến trúc tạo cảnh.....	120
Hình 6.3	Kiến trúc mái trong kinh thành.....	124
Hình 6.4	Kiến trúc cửa trong kinh thành.....	125
Hình 6.5	Sơn son thếp vàng.....	126
Hình 6.6	Lăng Khải Định.....	128
Hình 6.7	Lăng Khải Định.....	129
Hình 6.8	Lăng Gia Long.....	130
Hình 6.9	Lăng Minh Mạng.....	131
Hình 6.10	Lăng Tự Đức.....	132
Hình 6.11	Kiến trúc Phật giao.....	133
Hình 6.12	Kiến trúc mái cong.....	134

<i>Hình 6.13</i>	<i>Chùa Dạm – Bắc Ninh</i>	136
<i>Hình 6.14</i>	<i>Điêu khắc trang trí kiến trúc chùa Việt</i>	138
<i>Hình 6.15</i>	<i>Tháp Việt Nam</i>	140
<i>Hình 6.16</i>	<i>Văn Miếu Quốc Tử Giám</i>	141
<i>Hình 6.17</i>	<i>Cung quán Đạo giáo</i>	142
<i>Hình 6.18</i>	<i>Tháp Poklong Garai</i>	146
<i>Hình 6.19</i>	<i>Nghi thức té nước thần Shiva trước cửa tháp Chăm</i>	148
<i>Hình 6.20</i>	<i>Tháp Poklong Garai</i>	149
<i>Hình 6.21</i>	<i>Miếu thờ</i>	150
<i>Hình 6.22</i>	<i>Nghè</i>	151
<i>Hình 6.23</i>	<i>Điện thờ</i>	151
<i>Hình 6.24</i>	<i>Phủ thờ</i>	152

DANH MỤC CÁC TỪ NGỮ VIẾT TẮT

Viết tắt	Cụm từ viết tắt
TCN	Trước công nguyên
CN	Công nguyên
HCN	Hình chữ nhật
TK	Thế kỷ
SCN	Sau công nguyên
LHQ	Liên hiệp quốc